

Lietuvos gyventojų susidūrimo su korupcija ir pasitenkinimo gyvenimu paradoksas

Aistė Diržytė, Aleksandras Patapas

*Mykolo Romerio universitetas
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva*

DOI:10.13165/VPA-15-14-2-01

Anotacija. Nors korupcijos fenomenas įvairiose valstybėse buvo tyrinėtas įvairiais skerspjūviais, taikant įvairius teorinius modelius, Lietuvoje atliktas reprezentatyvios imties ($n = 1002$) tyrimas, su kuriuo supažindinama šiame straipsnyje, papildė mokslinių tyrimų apie korupcijos reiškinių bazę. Daugiau asmenų, dirbančių privačiame sektoriuje, lyginant su dirbančiais viešajame sektoriuje, teigė susiduriantys su korupcija gyvenamosios vietovės įstaigose, savivaldybės ir valstybinėse įstaigose, švietimo, medicinos ir teisėsaugos institucijose, taip pat verslo sektoriuje. Tyrimo rezultatai atskleidė, jog Lietuvoje yra žymiai daugiau susiduriančių su korupcija nei nesusiduriančių su korupcija asmenų, o kai kuriuose segmentuose, pavyzdžiui, gyvenamosios vietovės įstaigose, susidūrimo su korupcija rodikliai yra ypatingai aukšti. Šiame straipsnyje pateikto tyrimo rezultatai supažindina su Lietuvos gyventojų imties susidūrimo su korupcija ir pasitenkinimo gyvenimu paradoksu. Buvo keliami hipotezė, kad asmenys, kurie nesusiduria su korupcija, yra labiau patenkinti gyvenimu Lietuvoje, taip pat labiau patenkinti įvairiomis savo gyvenimo sritimis. Gauti duomenys yra paradoksaliūs – jie ne tik nepatvirtino keltos hipotezės, bet pademonstravo visiškai priešingą, nei buvo tikėtasi, efektą: dažniau susiduriantys su korupcija asmenys buvo statistiškai reikšmingai labiau patenkinti galimybe dirbti, atlyginimu, galimybe derinti darbą ir poilsį, finansine situacija, vartojimo galimybėmis, gyvenimo sąlygomis, gyvenamąja aplinka, kultūrinio gyvenimu, profesiniu gyvenimu, dvasiniu gyvenimu, psichologine gerove, savo materialine padėtimi, medicinos paslaugų prieinamumu, gyvenimu Lietuvoje apskritai. Paradoksas turėtų būti toliau tyrinėjamas.

Raktažodžiai: korupcija, emocijos, pasitenkinimas gyvenimu.

Keywords: corruption, emotions, satisfaction with life.

Įvadas

Korupcijos sąvoka kilusi iš lotynų kalbos žodžio „*corrumpo*“, kuris reiškia „pagadinti, sunaikinti, paversti niekais“ arba „iškreipti, išvesti iš kelio, papirkti“. Sąvokos reikšmės atspindi korupcijos poveikio visuomenei ir jos moralinėms vertybėms esmę: korupcija naikina tai, ką nuo civilizacijos pradžios pati visuomenė mėgino sukurti normomis, taisyklėmis, standartais – pačią visuomenės tvarką, taikomybę tarp „leistina“ ir „neleistina“, visuomenės tikėjimą „taisyklės atitinkančio“ ir „taisyklių neatitinkančio“ elgesio pasekmių prognozavimu, nulemiantį atskirų individų prosocialią moralinę savireguliaciją. Korupcijos fenomenas paskatina netikėjimą pačiomis visuomeninės santvarkos taisyklėmis, abejojimą jų pagrįstumu, nepasitikėjimą tvarką visuomenėje kuriančiomis arba saugojančiomis institucijomis [12].

Korupcija reiškia, F. Nietzsche žodžiais tariant, Dievo mirtį valstybėje, kai nebėra „gyvo tikėjimo“ pačia visuomeninės savireguliacijos sistema, kai „dvigubi standartai“ reiškia moralinę tuštumą anapus jų, kai formalios taisyklės ar jų pažeidimo pasekmės baugina tik tuos, kurie neturi pakankamai lėšų „išpirkai“ už taisyklių nesilaikymą sumokėti. Lygiai kaip „indulgencijų“ laikais buvo galima gauti „nuodėmių išpirkimą“, bet pats faktas labai pakenkė tiek Bažnyčios, tiek tų, kuriems ji teigė atstovaujanti, autoritetui, taip ir dabartinėje visuomenėje korupcijos fenomenas daro didelę žalą valstybės autoritetui, sumenkindamas žmonių tikėjimą valstybės funkcionavimo moraliniais pagrindais [15].

Korupcijos fenomenas tyrinėtas įvairių mokslų (politikos, ekonomikos, vadybos, teisės, sociologijos, psichologijos), taip pat ir tarpdisciplininių sričių kontekstuose. Jam aiškinti buvo pasitelktos įvairios teorijos – hierarchinio kompleksiško modelis (Commons, 2008; Fein & Weibler, 2014), situacinių aplinkybių teorija (Rabl 2011), institucinio poveikio teorija (Maravic, 2007), bendros darbinės atmosferos teorija (Chang & Lai, 2002), priežastinių ryšių ir veiksmų sąveikų teorija (Aguilera & Vadera, 2008; Lange, 2009; Beugré, 2010; Shadnam & Lawrence, 2011) ir net klasikinė moralinių sprendimų ir moralinės raidos teorija (Kohlberg, 1984). Nepaisant mokslininkų pastangų tiriant korupcijos fenomeną [16; 17], naujų testavimo įrankių kūrimo [13] ir augančio susidomėjimo korupcijos fenomenu [14], korupcijos mastai daugelyje valstybių, įskaitant Lietuvą, nuolat didėja. Tai reiškia, kad reikia daugiau dėmesio skirti išsamiems tarpdisciplininiais korupcijos reiškinio tyrimams.

Lietuvoje korupcijos fenomenas psichologiniu aspektu dar nėra išsamiai tyrinėtas, todėl tyrimas, su kuriuo supažindinama šiame straipsnyje, yra unikalus – jis atskleidžia reprezentatyvios gyventojų imties požiūrio į korupciją ypatumus, taip pat korupciją skirtingai vertinančių grupių psichologinius profilius.

1. Metodologija

Tyrimo imtis ir procedūra

Lietuvos gyventojų tyrimas buvo atliktas daugiapakopės tikimybinės atrankos būdu. Kitaip tariant, respondentų atranka parengta taip, kad kiekvienas Lietuvos gyventojas turėtų vienodą tikimybę būti apklaustas. Visi tiriamieji buvo asmeniškai prašomi dalyvauti tyrime, apklausos būdas: interviu respondento namuose. Tyrimas buvo atliekamas 2014 m. Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje, Šiauliuose, Panevėžyje, Druskininkuose, Kretingoje, Alytaus, Šakių, Pakruojo, Utenos, Tauragės, Švenčionių, Raseinių, Kupiškio, Akmenės, Rokiškio, Lazdijų, Telšių, Mažeikių, Marijampolės, Anykščių, Varėnos, Molėtų ir Ukmergės rajonuose. Tyrimas vyko 20 miestų ir 29 kaimuose.

Bendras respondentų skaičius – 1002 asmenys, 469 vyrai (46,8 proc.) ir 533 (53,2 proc.) moterys. Tiriamųjų amžiaus vidurkis – 49,29 metai (tiriamųjų amžius – nuo 18 iki 90 metų, standartinis nuokrypis – 16,206). Didžioji dalis tiriamųjų buvo susituokę (48,9 proc.), kai kurie – gyveno su partneriu (9,7 proc.), dalis buvo išsiskyrusių (12,2 proc.), dalis – našlių (13,8 proc.) arba gyveno vieni (12 proc.). Didžioji dalis tiriamųjų turėjo aukštesnįjį išsilavinimą (51,4 proc.), tačiau kai kurie turėjo tik pradinį (2,7 proc.) arba vidurinį (6,5 proc.) išsilavinimą. Apklaustų Lietuvos gyventojų pajamos šeimai per mėnesį (neskaičiuojant mokesčių) buvo tokios: didžiosios dalies tiriamųjų (44,7 proc.) pajamos siekė mažiau kaip 1500 Lt, kai kurių (37,4 proc.) – nuo 1501 Lt iki 3000 Lt, mažos dalies (13,3 proc.) pajamos buvo 3001–6000 Lt ir tik 2,2 proc. pajamos siekė daugiau kaip 6001 Lt, o 0,1 proc. – daugiau kaip 20 000 Lt.

Tyrimą Mykolo Romerio universiteto užsakyму pagal projektą Nr. VP1-3.1-ŠMM-07-K-03-032 atliko Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centras „Vil-morus“. Šiame straipsnyje supažindinama tik su kai kuriais tyrimo duomenimis, nors pats tyrimas apėmė platų spektrą sričių. Į klausimus apie korupcijos patirtį atsakė tik 53 proc. tyrime dalyvavusių respondentų.

Tyrimo metodai

Šiuo tyrimu siekėme patikrinti, ar Lietuvos gyventojai, kurie teigia susidurian-tys su korupcija, nėra nuolat patiriantys neigiamas emocines būsenas arba apskritai labai nepatenkinti savo gyvenimu. Moksliniai tyrimai rodo, kad jeigu asmeniui būdingas neigiamas emocingumas, jeigu jis jaučiasi nelaimingas, nepatenkintas savo gyvenimu, tai gali paveikti ir kitų sričių vertinimą – jam viskas atrodys „blogai“, jis išvelgs „šamokslą“, „piktus kėslus“ ten, kur jų gali ir nebūti. Taigi, Lietuvos gyventojų tyrimo klausimynui sudaryti buvo panaudoti atitinkami įvertinimo instrumentai:

- 1) Lietuvos gyventojų susidūrimui su korupcija įvertinti buvo naudojama tyrimo autorių sukurta Korupcijos patirties skalė. Šią skalę sudaro septyni klausimai:
1. Ar esate susidūręs su korupcija, nesąžiningumu *teisėsaugos institucijose*?
 2. Ar esate susidūręs su korupcija, nesąžiningumu *verslo sektoriuje*?
 3. Ar esate susidūręs su korupcija, nesąžiningumu *medicino institucijose*?
 4. Ar esate susidūręs su korupcija, nesąžiningumu *švietimo institucijose*?
 5. Ar esate susidūręs su korupcija, nesąžiningumu *valstybinėse įstaigose*?
 6. Ar esate susidūręs su korupcija, nesąžiningumu *savivaldybės įstaigose*?
 7. Ar esate susidūręs su korupcija, nesąžiningumu *Jūsų gyvenamos vietovės įstaigose*?

Skalės patikimumas buvo pakankamas: Cronbacho alfa tiriamųjų imčiai Lietuvos populiacijoje buvo $\alpha = .818$.

2) Lietuvos gyventojų emocinems būsenoms įvertinti buvo sukurta specialiai Emocinio patyrimo skalė, kuri yra tyrimo autorių modifikuota 1994 metais Watsono sukurto skalės (angl. *Positive and Negative Affect Scale, PANAS*) versija. Tiriamieji turi įvertinti, kiek stipriai jautė kiekvieną iš būsenų per paskutinę savaitę. Teiginiai vertinami 6 balų Likerto atsakymų skalėje nuo 1– „Nejaučiau“ iki 6– „Jaučiau labai dažnai ir stipriai“. Šiame straipsnyje supažindiname su neigiamų būsenų poskale, kurią sudarė 13 klausimų:

1. Kiek stipriai per paskutinę savaitę jautėte: *nuoskaudą*?
2. Kiek stipriai per paskutinę savaitę jautėte: *pyktį*?
3. Kiek stipriai per paskutinę savaitę jautėte: *nerimą*?
4. Kiek stipriai per paskutinę savaitę jautėte: *psichologinį skausmą*?
5. Kiek stipriai per paskutinę savaitę jautėte: *kaltę*?
6. Kiek stipriai per paskutinę savaitę jautėte: *liūdesį*?
7. Kiek stipriai per paskutinę savaitę jautėte: *baimę*?
8. Kiek stipriai per paskutinę savaitę jautėte: *nenorą gyventi*?
9. Kiek stipriai per paskutinę savaitę jautėte: *neviltį*?
10. Kiek stipriai per paskutinę savaitę jautėte: *bejėgiškumą*?
11. Kiek stipriai per paskutinę savaitę jautėte: *beprasmiškumą*?
12. Kiek stipriai per paskutinę savaitę jautėte: *gėdą*?
13. Kiek stipriai per paskutinę savaitę jautėte: *stresą*?

Skalės patikimumas buvo pakankamas: Cronbacho alfa tiriamųjų imčiai Lietuvos populiacijoje buvo $\alpha = .869$.

3) Lietuvos gyventojų tyrime taip pat buvo naudojama tyrimo autorių sukurta Pasitenkinimo įvairiomis gyvenimo sritimis skalė. Šiame straipsnyje supažindiname tik su kai kuriais tyrimo duomenimis, gautais naudojant 14 klausimų poskalę. 5 balų Likerto skalėje buvo vertinamas pasitenkinimas įvairiomis gyvenimo sritimis: nuo 1– „Visiškai nepatenkintas“ iki 5– „Visiškai patenkintas“.

1. Kiek esate patenkintas *galimybe dirbti*?
2. Kiek esate patenkintas *atlyginimu*?
3. Kiek esate patenkintas *galimybe derinti darbą ir poilsį*?

4. Kiek esate patenkintas *finansine situacija*?
5. Kiek esate patenkintas *vartojimo galimybėmis*?
6. Kiek esate patenkintas *gyvenimo sąlygomis*?
7. Kiek esate patenkintas *gyvenamąja aplinka*?
8. Kiek esate patenkintas *materialine padėtimi*?
9. Kiek esate patenkintas *kultūriniu gyvenimu*?
10. Kiek esate patenkintas *profesiniu gyvenimu*?
11. Kiek esate patenkintas *dvasiniu gyvenimu*?
12. Kiek esate patenkintas *psichologine gerove*?
13. Kiek esate patenkintas *medicinos paslaugų prieinamumu*?
14. Kiek esate patenkintas *gyvenimu Lietuvoje apskritai*?

Skalės patikimumas buvo pakankamas: Cronbacho alfa tiriamųjų imčiai Lietuvos populiacijoje buvo $\alpha = .65$

2. Rezultatai

Atliekant tyrimą, pirmiausia buvo siekiama nustatyti, kiek asmenų prisipažins susidūrę su korupcija, taip pat išsiaiškinti, kuriame sektoriuje dirbantys asmenys – viešajame ar privačiame – teigs dažniau susiduriantys su korupcija.

Kaip matome 1 lentelėje, daugiau asmenų, dirbančių privačiame sektoriuje, lyginant su dirbančiais viešajame sektoriuje, teigė susiduriantys su korupcija gyvenamosios vietovės įstaigose, savivaldybės ir valstybinėse įstaigose, švietimo, medicinos ir teisėsaugos institucijose, taip pat verslo sektoriuje. Be to, žymiai daugiau buvo apskritai susiduriančių su korupcija nei nesusiduriančių su korupcija asmenų, o kai kuriuose segmentuose, pavyzdžiui, gyvenamosios vietovės įstaigose, susidūrimo su korupcija rodikliai buvo ypatingai aukšti.

1 lentelė. Susidūrimo su korupcija dažnių pasiskirstymas

Viešasis		Sektorius, kuriame respondentas dirba				Iš viso
		Privatus	Abu sektoriai	Neatsakė		
<i>Gyvenamos vietovės įstaigose</i>	Nesusiduria su korupcija	50	69	5	1	125
	Susiduria su korupcija	165	227	14	3	409
<i>Savivaldybės įstaigose</i>	Nesusiduria su korupcija	62	97	5	1	165
	Susiduria su korupcija	153	199	15	3	370
<i>Valstybinėse įstaigose</i>	Nesusiduria su korupcija	92	119	7	1	219
	Susiduria su korupcija	123	176	13	3	315
<i>Švietimo institucijose</i>	Nesusiduria su korupcija	48	72	8	2	130
	Susiduria su korupcija	167	224	12	2	405
<i>Medicinos institucijose</i>	Nesusiduria su korupcija	119	166	14	1	300
	Susiduria su korupcija	95	130	6	3	234

Verslo sektoriuje	Nesiduria su korupcija	62	123	9	1	195
	Susiduria su korupcija	153	173	11	3	340
Teisėsaugos institucijose	Nesiduria su korupcija	68	118	11	2	199
	Susiduria su korupcija	147	178	9	2	336

Atlikus koreliacinę susidūrimo su korupcija įvairiuose sektoriuose analizę, kaip matome 2 lentelėje (pastaba: ** – koreliacija reikšminga 0,01 lygmeniu), paaiškėjo, kad aukščiausia susidūrimo su korupcija koreliacija stebima tarp valstybės ir savivaldybės įstaigų ($r = .620$, $p < 0,01$) bei savivaldybių įstaigų ir įstaigų gyvenamosios vietos aplinkoje ($r = .565$, $p < 0,01$).

2 lentelė. Susidūrimo su korupcija įvairiuose sektoriuose sąsajos, Pearsono koreliacinė analizė

	Teisėsaugos	Verslo	Medicinos	Švietimo	Valstybės	Savivaldybių
Teisėsaugos	1,000					
Verslo	,426**	1,000				
Medicinos	,325**	,341**	1,000			
Švietimo	,310**	,363**	,296**	1,000		
Valstybės	,434**	,429**	,366**	,437**	1,000	
Savivaldybių	,407**	,428**	,300**	,371**	,620**	1,000
Įstaigose gyvenamosios vietos aplinkoje	,340**	,347**	,292**	,336**	,468**	,565**

Taip pat siekėme analizuoti susidūrimą su korupcija pagal pajamų grupes. Šiam tikslui pirmiausia atlikome klasterinę respondentų pajamų analizę pagal K vidurkius, ir tokiu būdu buvo išskirti 3 pajamų klasteriai – 1368 Lt, 3725 Lt ir 10 127 Lt. Kaip matome 3 lentelėje, ANOVA analizė atskleidė statistiškai reikšmingus susidūrimo su korupcija dažnių pasiskirstymo skirtumus pajamų grupėse. Tiesa, šie skirtumai išryškėjo tik teisėsaugos $F(2, 904) = 7,701$, $p = ,000$, verslo $F(2, 905) = 12,392$, $p = ,000$, valstybės įstaigų sektoriuose $F(2, 902) = 3,474$, $p = ,031$ bei vertinant korupciją visuose sektoriuose apskritai $F(2, 900) = 5,367$, $p = ,005$.

3 lentelė. Susidūrimas su korupcija pagal pajamų grupes, ANOVA analizė

	df	F	p
Teisėsaugos sektoriuje	2	7,701	,000
	904		
Verslo sektoriuje	2	12,392	,000
	905		

Valstybės sektoriuje	2	3,474	,031
	902		
Visuose sektoriuose kartu (korupcija apskritai)	2	5,367	,005
	900		

Tuckey HSD testas atskleidė, kaip matome 4 lentelėje, jog mažiausių pajamų asmenys teigė dažniausiai susiduriantys su korupcija teisės saugos, verslo, valstybės įstaigų sektoriuose bei vertinant korupciją visuose sektoriuose apskritai, lyginant su kitomis pajamų grupėmis.

4 lentelė. Susidūrimo su korupcija pagal pajamų grupes skirtumai,
Post-Hoc Tukey HSD testas

	(I) Pajamų grupė	(J) Pajamų grupė	Vidurkių skirtumas (I-J)	p	95 % PI	
<i>Teisės saugos sektoriuje</i>	1368 Lt	3725 Lt	,09855*	,026	,0096	,1875
		10127 Lt	,33746*	,005	,0841	,5908
<i>Verslo sektoriuje</i>	1368 Lt	3725 Lt	,17824*	,000	,0921	,2644
		10127 Lt	,14892	,310	-,0903	,3881
<i>Valstybės sektoriuje</i>	1368 Lt	3725 Lt	,02120	,850	-,0704	,1128
		10127 Lt	,28962*	,025	,0294	,5498
<i>Korupcija apskritai</i>	1368 Lt	3725 Lt	,06312*	,036	,0032	,1231
		10127 Lt	,16834	,052	-,0013	,3379

*- vidurkių skirtumas yra reikšmingas 0.05 lygmeniu.

Kaip minėta, šiame tyrime kėlėme prielaidą, kad galbūt ne visuomet galima pasitikėti tiriamųjų atsakymais, ypač jeigu jiems būdingas neigiamas emocingumas. Kai kurie autoriai, pavyzdžiui, Sonya Lyubomirkyj, yra ne kartą įvairiais tyrimais pademonstravę, jog kai asmuo yra nelaimingas, apimtas neigiamų emocijų, tuomet jam „pasaulis“, „valstybė“, „aplinka“ gali atrodyti „blogi“, „piktavaliai“, „supuvę“. Laikantis šios pozicijos, galima teigti, kad nelaimingi, neigiamų emocijų apimti asmenys linkę labiau pastebėti įvairius net ir menkus jų teisių arba moralinių normų pažeidimus, jie jautresni ir žymiai labiau neigiamai vertina tai, kas vyksta jų aplinkoje. Siekdami palyginti emocinį patyrimą respondentų, kurie teigė „dažnai susiduriantys“ ir „beveik nesusiduriantys“ su korupcija, atlikome Mann-Whitney analizę.

5 lentelė. Susidūrimo su korupcija ir neigiamų emocijų patyrimo palyginimas, Mann-Whitney testas

Emocijos		Vidutiniai rangai	Rangų suma	N	Mann-Whitney	P
<i>Bepراسmiškumas</i>	„Beveik nesusiduria su korupcija“	463,72	110830,00	239	75112,000	,268
	„Dažnai susiduria su korupcija“	443,65	291923,00	658		
	Iš viso			897		
<i>Bejėgiškumas</i>	„Beveik nesusiduria su korupcija“	455,73	108920,50	239	77260,500	,645
	„Dažnai susiduria su korupcija“	447,24	294730,50	659		
	Iš viso			898		
<i>Neviltis</i>	„Beveik nesusiduria su korupcija“	457,29	109291,50	239	76411,500	,499
	„Dažnai susiduria su korupcija“	445,30	292564,50	657		
	Iš viso			896		
<i>Nenoras gyventi</i>	„Beveik nesusiduria su korupcija“	449,59	107451,00	239	78771,000	,972
	„Dažnai susiduria su korupcija“	450,15	297099,00	660		
	Iš viso			899		
<i>Baimė</i>	„Beveik nesusiduria su korupcija“	447,89	107046,00	239	78366,000	,994
	„Dažnai susiduria su korupcija“	448,04	293914,00	656		
	Iš viso			895		
<i>Liūdesys</i>	„Beveik nesusiduria su korupcija“	445,28	106202,00	239	77522,000	,741
	„Dažnai susiduria su korupcija“	450,69	296551,00	658		
	Iš viso			897		
<i>Kaltė</i>	„Beveik nesusiduria su korupcija“	445,28	106422,00	239	77742,000	,812
	„Dažnai susiduria su korupcija“	449,67	295434,00	657		
	Iš viso			896		
<i>Psichologinis skausmas</i>	„Beveik nesusiduria su korupcija“	452,16	108066,50	239	77636,500	,791
	„Dažnai susiduria su korupcija“	447,17	293789,50	657		
	Iš viso			896		
<i>Stresas</i>	„Beveik nesusiduria su korupcija“	460,60	109623,50	238		,280
	„Dažnai susiduria su korupcija“	439,99	286871,50	652		
	Iš viso			890		
<i>Gėda</i>	„Beveik nesusiduria su korupcija“	439,22	104094,00	237	75891,000	,682
	„Dažnai susiduria su korupcija“	446,42	290622,00	651		
	Iš viso			888		

Pyktis	„Beveik nesusiduria su korupcija“	468,49	111969,00	239	74451,000	,188
	„Dažnai susiduria su korupcija“	443,30	292581,00	660		
	Iš viso			899		
Nerimas	„Beveik nesusiduria su korupcija“	471,04	113050,50	240	74029,500	,135
	„Dažnai susiduria su korupcija“	442,34	291499,50	659		
	Iš viso			899		

Kaip matyti iš 5 lentelėje pateiktų duomenų, Mann-Whitney testo rezultatai nebuvo statistiškai reikšmingi. Kitaip tariant, grupės nesiskyrė pagal emocinio patyrimo įverčius. Tai reiškia, kad tiriamųjų prisipažinimu apie tai, kokiuose sektoriuose jie susiduria su korupcija, galima pasitikėti – jų atsakymų neiškreipia neigiamas emocinis fonas, nes jis yra lygiai toks pat, kaip ir su korupcija nesusiduriančių asmenų.

Toliau buvo siekiama išsiaiškinti, kaip susidūrimas su korupcija Lietuvoje gali paveikti asmens pasitenkinimą gyvenimu ir įvairiomis jo sritimis. Kėlėme hipotezę, kad asmenys, kurie nesusiduria su korupcija, yra labiau patenkinti gyvenimu Lietuvoje, taip pat labiau patenkinti įvairiomis savo gyvenimo sritimis. Ir priešingai, kėlėme hipotezę, kad su korupcija dažnai susiduriantys asmenys bus labai nepatenkinti gyvenimu Lietuvoje ir išreikš nepasitenkinimą įvairiomis gyvenimo sritimis.

6 lentelė. Susidūrimo su korupcija ir pasitenkinimo gyvenimo sritimis palyginimas, Mann-Whitney testas

Pasitenkinimas		Vidutiniai rangai	Rangų suma	N	Mann-Whitney	p
Patenkintas galimybe dirbti	„Beveik nesusiduria su korupcija“	233,29	39192,00	168	24996,00	,003
	„Dažnai susiduria su korupcija“	273,49	96268,00	352		
	Iš viso			520		
Patenkintas atlyginimu	„Beveik nesusiduria su korupcija“	240,30	40371,00	168	26175,00	,035
	„Dažnai susiduria su korupcija“	268,71	94050,00	350		
	Iš viso			518		
Patenkintas galimybe derinti darbą ir poilsį	„Beveik nesusiduria su korupcija“	241,70	40605,50	168	26409,50	,048
	„Dažnai susiduria su korupcija“	268,04	93815,50	350		
	Iš viso			518		
Patenkintas finansine situacija	„Beveik nesusiduria su korupcija“	411,95	98867,50	240	69947,50	,010
	„Dažnai susiduria su korupcija“	459,22	299410,5	652		
	Iš viso			892		
Patenkintas vartojimo galimybėmis	„Beveik nesusiduria su korupcija“	414,79	99134,50	239	70454,50	,022
	„Dažnai susiduria su korupcija“	456,77	297360,5	651		
	Iš viso			890		

<i>Patenkintas gyvenimo sąlygomis</i>	„Beveik nesusiduria su korupcija“	403,59	97669,50	242	68266,50	,000
	„Dažnai susiduria su korupcija“	469,72	310486,5	661		
	Iš viso			903		
<i>Patenkintas gyvenamąja aplinka</i>	„Beveik nesusiduria su korupcija“	408,69	98902,00	242	69499,00	,001
	„Dažnai susiduria su korupcija“	467,86	309254,0	661		
	Iš viso			903		
<i>Patenkintas kultūriniu gyvenimu</i>	„Beveik nesusiduria su korupcija“	418,15	99938,50	239	71258,50	,022
	„Dažnai susiduria su korupcija“	460,20	302814,5	658		
	Iš viso			897		
<i>Patenkintas profesiniu gyvenimu</i>	„Beveik nesusiduria su korupcija“	417,67	99823,00	239	71143,00	,022
	„Dažnai susiduria su korupcija“	461,04	303828,0	659		
	Iš viso			898		
<i>Patenkintas dvasiniu gyvenimu</i>	„Beveik nesusiduria su korupcija“	421,40	100714,0	239	72034,00	,035
	„Dažnai susiduria su korupcija“	460,36	303836,0	660		
	Iš viso			899		
<i>Patenkintas psichologine gerove</i>	„Beveik nesusiduria su korupcija“	423,60	101240,5	239	72560,50	,058
	„Dažnai susiduria su korupcija“	458,89	302410,5	659		
	Iš viso			898		
<i>Patenkintas materialine padėtimi</i>	„Beveik nesusiduria su korupcija“	411,62	98376,00	239	69696,00	,005
	„Dažnai susiduria su korupcija“	463,90	306174,0	660		
	Iš viso			899		
<i>Patenkintas medicinos paslaugų prieinamumu</i>	„Beveik nesusiduria su korupcija“	309,26	56286,00	182	39633,00	,000
	„Dažnai susiduria su korupcija“	374,64	199684,0	533		
	Iš viso			715		
<i>Patenkintas gyvenimu Lietuvoje</i>	„Beveik nesusiduria su korupcija“	386,07	93043,00	241	63882,00	,000
	„Dažnai susiduria su korupcija“	472,12	309710,0	656		
	Iš viso			897		

Kaip matyti iš 6 lentelėje pateiktų duomenų, Mann-Whitney testo rezultatai buvo statistiškai reikšmingi. Tačiau gauti duomenys yra paradoksaliūs – jie ne tik nepatvirtino keltos hipotezės, bet pademonstravo visiškai priešingą, nei buvo tikėtasi, rezultatą: dažniau susiduriantys su korupcija asmenys buvo statistiškai reikšmingai labiau patenkinti galimybe dirbti ($p = ,003$), labiau patenkinti atlyginimu ($p = ,035$), labiau patenkinti galimybe derinti darbą ir poilsį ($p = ,048$), labiau patenkinti finansine situacija ($p = ,010$), labiau patenkinti vartojimo galimybėmis ($p = ,022$), labiau patenkinti gyvenimo sąlygomis ($p = ,000$), labiau patenkinti gyvenamąja aplinka ($p = ,001$), labiau patenkinti kultūriniu gyvenimu ($p = ,022$), profesiniu gyvenimu ($p = ,022$), labiau patenkinti psichologine gerove ($p = ,058$), labiau patenkinti savo materialine padėtimi ($p = ,005$), labiau patenkinti medicinos paslaugų prieinamumu ($p = ,000$), labiau patenkinti gyvenimu Lietuvoje apskritai ($p = ,000$).

Ypatingai stebina tai, kad dažniau su korupcija susiduriantys asmenys buvo statistiškai reikšmingai labiau patenkinti savo dvasiniu gyvenimu ($p = ,035$).

Išvados

Kaip rodo įvairiose šalyse atlikti tyrimai, korupcijos fenomenas paskatina netikėjimą pačiomis visuomeninės santvarkos taisyklėmis [12], menkina žmonių tikėjimą valstybės funkcionavimo moraliniais pagrindais [15]. Nors šis fenomenas buvo tyrinėtas įvairiais skerspjuviais, taikant įvairius teorinius modelius, Lietuvoje atliktas tyrimas papildė mokslinių tyrimų apie korupcijos reiškinį bazę.

Lietuvoje korupcijos fenomenas psichologiniu aspektu dar nebuvo išsamiai tyrinėtas. Šiame straipsnyje pateikto tyrimo rezultatai supažindina su Lietuvos gyventojų imties požiūriu į gyvenimą ir susidūrimo su korupcija specifika.

1. Tyrimas parodė, kad daugiau asmenų, dirbančių privačiame sektoriuje, lyginant su dirbančiais viešajame sektoriuje, teigė susiduriantys su korupcija gyvenamosios vietovės įstaigose, savivaldybės ir valstybinėse įstaigose, švietimo, medicinos ir teisės saugos institucijose, taip pat verslo sektoriuje. Šie duomenys gali būti aiškinami tuo, kad viešajame sektoriuje dirbantiems asmenims gali būti sunku įsisaugoti korupciją, nes tikėtina tai apsunkina psichikos gynybiniai mechanizmai, arba, priešingai, jie adekvačiau vertina realią situaciją, arba jiems rečiau tenka su tuo susidurti. Įdomu, kad tyrimo rezultatai atskleidė, jog Lietuvoje yra žymiai daugiau apskritai susiduriančių su korupcija nei nesuciduriančių su korupcija asmenų, o kai kuriuose segmentuose, pavyzdžiui, gyvenamos vietovės įstaigose, susidūrimo su korupcija rodikliai yra ypatingai aukšti.

2. Aukščiausia susidūrimo su korupcija koreliacija stebima tarp valstybės ir savivaldybės įstaigų bei savivaldybių įstaigų ir įstaigų gyvenamosios vietos aplinkoje.

3. Rezultatų analizė atskleidė statistiškai reikšmingus susidūrimo su korupcija dažnių pasiskirstymo skirtumus pajamų grupėse. Mažiausių pajamų asmenys teigė dažniausiai susiduriantys su korupcija teisės saugos, verslo, valstybės įstaigų sektoriuose bei vertinant korupciją visuose sektoriuose apskritai, lyginant su kitomis pajamų grupėmis.

4. Siekdami palyginti respondentų, kurie teigė „dažnai susiduriantys“ arba „beveik nesuciduriantys“ su korupcija, emocingumą, atlikome analizę, kuri parodė, kad grupės nesiskyrė pagal emocinio patyrimo įverčius, ir tiriamųjų prisipažinimu apie tai, kokiuose sektoriuose jie susiduria su korupcija, galima pasitikėti – jų atsakymų neiškreipė neigiamas emocinis fonas.

5. Buvo keliama hipotezė, kad asmenys, kurie nesuciduria su korupcija, yra labiau patenkinti gyvenimu Lietuvoje, taip pat labiau patenkinti įvairiomis savo gyvenimo sritimis, ir priešingai, – su korupcija dažnai susiduriantys asmenys yra nepatenkinti gyvenimu Lietuvoje ir nepatenkinti įvairiomis gyvenimo sritimis. Gauti duomenys yra paradoksalūs – jie ne tik nepatvirtino keltos hipotezės, bet pademonstravo visiškai priešingą, nei buvo tikėtasi, efektą: dažniau susiduriantys su

korupcija asmenys buvo statistiškai reikšmingai labiau patenkinti galimybe dirbti, atlyginimu, galimybe derinti darbą ir poilsį, finansine situacija, vartojimo galimybės, gyvenimo sąlygomis, gyvenamąja aplinka, kultūriniu gyvenimu, profesiniu gyvenimu, psichologine gerove, savo materialine padėtimi, medicinos paslaugų prieinamumu, gyvenimu Lietuvoje apskritai. Ypatingai nustebino tai, kad dažniau su korupcija susiduriantys asmenys buvo statistiškai reikšmingai labiau patenkinti savo dvasiniu gyvenimu. Taigi, gautus rezultatus pavadino susidūrimo su korupcija ir pasitenkinimo gyvenimu paradoksu, nes jie prieštarauja kitų mokslininkų atliktiems darbams [16; 17].

6. Galbūt susidūrimo su korupcija ir pasitenkinimo gyvenimu paradoksą galima būtų aiškinti remiantis kai kurių autorių modeliais (Fein & Weibler, 2014, Rabl 2011, Maravic, 2007, Aguilera & Vadera, 2008; Shadnam & Lawrence, 2011), vis dėlto gauti duomenys yra nuviliantys. Jie rodo, kad nors žmonės supranta, kas yra korupcijos fenomenas, nors pripažįsta susiduriantys su korupcija įvairiuose sektoriuose, tačiau tai nemenkina jų pasitenkinimo gyvenimu Lietuvoje, priešingai – gyvenimu Lietuvoje, savo materialine ir finansine padėtimi bei galimybės yra labiau patenkinti tie, kurie dažniau susiduria su korupcija. Šis paradoksas turėtų būti toliau tyrinėjamas, nes jis gali reikšti, kad Lietuvoje daugelis žmonių ne tik nebetiki valstybės funkcionavimo moraliniais pagrindais, bet ir patys tokių pagrindų nebeturi.

Literatūra

1. Aguilera, R. V., & Vadera, A. K. (2008). The dark side of authority: Antecedents, mechanisms, and outcomes of organizational corruption. *Journal of Business Ethics*, 77(4), 431–449. doi: 10.1007/s10551-007-9358-8.
2. Beugré, C. D. (2010). Resistance to socialization into organizational corruption: A model of deontic justice. *Journal of Business Psychology*, 25(3), 533–541. doi: 10.1007/s10869-010-9176-3.
3. Chang, J. J., & Lai, C. C. (2002). Is the efficiency wage efficient? The social norm and organizational corruption. *Scandinavian Journal of Economics*, 104(1), 27–47. doi: 10.1111/1467-9442.00270.
4. Commons, M. L. (2008). Introduction to the model of hierarchical complexity and its relationship to postformal action. *World Futures*, 64(5-7), 305–320. doi: 10.1080/02604020802301105.
5. Fein, E., & Weibler, J. (2014). Cognitive basis for corruption and attitudes towards corruption viewed from a structuralist adult developmental meta-perspective. *Behavioral Development Bulletin*, 19(3).
6. Kohlberg, L. (1984). *The Psychology of Moral Development: The Nature and Validity of Moral Stages (Essays on Moral Development, Volume 2)*. Harper & Row.
7. Lange, D. (2009). A multidimensional conceptualization of organizational corruption control. *Academy of Management Review*, 33(3), 710–729. doi: 10.5465/

- AMR.2008.32465742.
8. Maravic, P. V. (2007). Public management reform and corruption: Conceptualizing the unintended consequences. *Administration and Public Management Review*, 8, 126–148.
 9. Rabl, T. (2011). The impact of situational influences on corruption in organizations. *Journal of Business Ethics*, 100(1), 85–101. doi: 10.1007/s10551-011-0768-2.
 10. Shadnam, M., & Lawrence, T. B. (2011). Understanding widespread misconduct in organizations: An institutional theory of moral collapse. *Business Ethics Quarterly*, 21(3), 379–407.
 11. Treviño, L. K., Weaver, G. R., & Reynolds, S. R. (2006). Behavioral ethics in organizations: a review. *Journal of Management*, 2006, 32(6), 951–990. doi: 10.1177/0149206306294258
 12. Bai, B. Y., Liu, X. X., & Kou, Y. (2014). Belief in a just world lowers perceived intention of corruption: The mediating role of perceived punishment. *PLoS ONE*, 9(5), 1–7. doi:10.1371/journal.pone.0097075.
 13. Cohen, T. R., Wolf, S. T., Panter, a T., & Insko, C. a. (2011). Introducing the GASP scale: a new measure of guilt and shame proneness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 100(5), 947–966. doi:10.1037/a0022641.
 14. Fein, E. (2014). Cognitive basis for corruption and attitudes towards corruption in organizations viewed from a structuralist adult developmental meta-perspective. *Behavioral Development Bulletin*, 19, 78–94.
 15. Rothstein, B. (2013). Corruption and Social Trust: Why the Fish Rots from the Head Down. *Social Research*, 80(4), 1009–1033.
 16. Wang, L., & Murnighan, J. K. (2013). Money, Emotions, and Ethics Across Individuals and Countries. *Journal of Business Ethics*, (February 2013), 1–14. doi:10.1007/s10551-013-1914-9.
 17. Zaloznaya, M. (2014). The Social Psychology of Corruption: Why It Does Not Exist and Why It Should. *Sociology Compass*, 2, 187–202.

Aistė Diržytė, Aleksandras Patapas

Paradox of Lithuanian Residents' Corruption Experience and Satisfaction with Life

Summary

Much of the debate over corruption has focused on the role of various psychological, economic, political factors. As it is shown in the overview of the current tendencies in research, there is a variety of models explaining the phenomenon of corruption. The presented study aimed at evaluating psychological profiles (emotions, satisfaction with various life domains) of people, stating that they have often experienced corruption. This paper presents some results of the survey, which was conducted in 2014 in Lithuania (n=1002). The analysis of Lithuanian data has demonstrated that the higher are rates of corruption experience, the higher is satisfaction with life in Lithuania as well as satisfaction with the financial situation, consuming possibilities, etc. The authors come to the conclusion that these results could be

named “paradox of Lithuanian residents’ corruption experience and satisfaction with life”. The authors indicate that additional research is needed.

Aistė Diržytė, Mykolo Romerio universiteto Psichologijos instituto docentė, Psichologinės gerovės tyrimų laboratorijos vadovė, psichologijos mokslų daktarė.

E. paštas aidir@mruni.eu

Aleksandras Patapas, Mykolo Romerio universiteto Viešojo administravimo instituto docentas, filosofijos mokslų daktaras.

E. paštas patapas@mruni.eu

Aistė Diržytė, Doctor of Psychology, Associated Professor at the Institute of Psychology, Mykolas Romeris University, Head of Psychological Wellbeing Research Laboratory.

E-mail: aidir@mruni.eu

Aleksandras Patapas, Doctor of Philosophy, Associated Professor at the Institute of Public Administration, Mykolas Romeris University.

E-mail: patapas@mruni.eu

Straipsnis įteiktas redakcijai 2015 m. gegužės mėn.; recenzuotas; parengtas spaudai 2015 m. birželio mėn.